

การพัฒนาระบบเกษตรกรรม ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

Agricultural Systems Development in Songkhla lake Basin

สำราญ สระโน(1) ไพโรจน์ สุวรรณจินดา(1)
Samran Saruno(1) Piroge Suvanjinda(1)

ABSTRACTS

Songkhla Lake Basin cover 6.12 million rai which involve some part of 3 provinces; Songkhla, Phatthalung and Nakhon Srithammarat. It is one of the most important sites for agricultural, industrial and commercial enterprises of the south. The topography and ecological zones which afford the diversification of various agricultural enterprises such as rice, rubber, forestry, fisheries, livestock, horticulture and agro-industrial production. Hence, farmers in the basin manage their agricultural production by types of topography and suitability of their farm resources. As the diversification of farming systems is concerned, there are 4 group of farmers; rubber-fruit crops-rice, rice, rice-other crops and rice-fishery. Most of them, however, have livestock and fishery as additional enterprises. The farmers in the basin which is the rice-fishery group living beside the Songkhla Lake has more constraints for agricultural production than other groups. The farmers of this group have to develop and manage suitable agricultural systems and conserve lake fertite in order to keep their income.

บทคัดย่อ

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีเนื้อที่ 6.12 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ที่สำคัญของภาคใต้แหล่งหนึ่ง ลักษณะภูมิประเทศของลุ่มน้ำประกอบด้วยพื้นที่ภูเขา ที่ราบลูกคลื่น ที่ราบลุ่มน้ำ ที่ราบชายฝั่งและพื้นที่ลำนน้ำ ซึ่งมีผลทำให้ลักษณะนิเวศน์เกษตรเอื้ออำนวยต่อการผลิตที่หลากหลายทั้งทางด้านป่าไม้ ยางพารา ไม้ผล ไม้ยืนต้น ข้าว พืชผัก พืชไร่ การปศุสัตว์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การประมง และทำให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องหลายด้านด้วยกัน ในส่วนของการเกษตร เกษตรกรมีการจัดระบบเกษตรกรรมตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่และการตั้งถิ่นฐานซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มตามกิจกรรมหลักได้ คือ กลุ่มยาง-ไม้ผล-ข้าว, กลุ่มข้าวอย่างเดียว, กลุ่มข้าว-พืชอื่น และกลุ่มข้าว-ประมง โดยมีกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นกิจกรรมเสริม อย่างไรก็ตามกลุ่มข้าว-ประมงซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ติดทะเลสาบเป็นกลุ่มที่ได้รับ

(1) ฝ่ายวิจัยระบบเกษตรกรรม สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 8 จ.สงขลา กรมวิชาการเกษตร

อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในลุ่มน้ำค่อนข้างสูงเพราะระบบเกษตรกรรมมักมีปัญหาในการผลิตมากกว่าลุ่มน้ำอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นที่ราบริมทะเลสาบที่น้ำท่วมถึง เกษตรกรจึงต้องมีการพัฒนาและจัดระบบเกษตรกรรมให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และปัญหาของระบบ โดยจัดกิจกรรมให้มีทางเลือกหลากหลายชนิดขึ้น ทั้งนี้ได้พยายามรักษาความอุดมสมบูรณ์ของผลิตภัณฑ์ในลุ่มน้ำทะเลสาบไว้ เพื่อเป็นแหล่งพึ่งพารายได้และดำรงไว้ซึ่งชุมชนโดยการไม่อพยพแรงงานไปสู่อุตสาหกรรมและภาคอื่น

คำนำ

ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตรตลอดมา การพัฒนาการเกษตรตั้งแต่อดีตให้ความสำคัญต่อการเพิ่มอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยใช้นโยบายและยุทธวิธีต่างๆ เพื่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าในระดับธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ ใช่วิธีทางแบบตะวันตก แนะนำการใช้เทคโนโลยีใหม่ จนในที่สุดพบว่าทำให้เกิดปัญหาต่อการผลิตและการอยู่รอดของเกษตรกรในชนบท โดยเฉพาะการเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทำให้สมดุลย์ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อระบบกลไกทางธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญในวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมจากการผลิตที่สามารถแสวงหาความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติกลายเป็นการผลิตที่จะต้องคอยหาหนทางแก้ไขภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น

นักพัฒนาการเกษตรในปัจจุบันจึงได้หันกลับมาสนใจการใช้วิถีทางแบบธรรมชาติ การใช้ภูมิปัญญาเกษตรกรแบบไทย ทั้งนี้เพื่อหวังสร้างความอุดมสมบูรณ์ขึ้นมาใหม่ ขณะเดียวกันก็ต้องแข่งขันกับวิถีชีวิตชนบทที่เปลี่ยนไปเปลี่ยนแบบชุมชนเมือง การแข่งขันในทางเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับการค้าโลก

โดยธรรมชาติ วิถีชีวิตชุมชนเกษตรในภาคใต้ มีความมั่นคงสูงมาตั้งแต่ดั้งเดิม ทั้งนี้เนื่องจากมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต เช่น ลักษณะภูมิประเทศที่มีที่เทือกเขา ที่ราบลูกคลื่น ที่ราบลุ่มน้ำ ที่ราบชายฝั่งและทะเล มีพืชพันธุ์ป่าไม้ ยางพารา ไม้ผล ข้าว ปลา และปศุสัตว์ โดยทั่วไปแล้วแต่ละครัวเรือนจะมีข้าวเป็นหลักประกันการดำรงชีวิต มีพืชอื่นที่ปลูกตามสภาพพื้นที่ เช่นในที่ดอนปลูกยางพาราและไม้ผล ในที่ลุ่มปลูกไม้ผลหลังบ้าน รอบที่อยู่ปลูกพืชสวนครัว เลี้ยงปศุสัตว์และจับปลา ซึ่งวิถีชีวิตในอดีตจะไม่เดือดร้อนเพราะมีอาหารกินและมีรายได้พอใช้สอย แต่เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนไปเกษตรกรมีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้นกิจกรรมใดที่ไม่สามารถปรับให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงไปของสภาพแวดล้อมธรรมชาติไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่เพิ่มขึ้นได้กิจกรรมนั้นก็หายไปจากระบบ ซึ่งหลายครั้งที่ทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงไป แรงงานถูกอพยพไปสู่ภาคอื่น ส่วนที่เหลือจึงแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ระบบดำรงอยู่ได้โดยมีพื้นฐานที่จะสร้างความมั่นคงและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่

ในกรณีศึกษาการพัฒนาการเกษตรระบบเกษตรกรรมในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นการศึกษาวิถี

ชีวิตเกษตรกรชนบท การเปลี่ยนแปลงตามสภาวะแวดล้อมและช่วงเวลา ปัญหาการแก้ไขและการปรับตัวเพื่อรักษาระบบชุมชนการเกษตรในชนบท

วัตถุประสงค์

1. เพื่อบรรยายสภาพพื้นที่และระบบการเกษตรกรรมของเกษตรกร
2. เพื่อให้ทราบลักษณะการพัฒนาระบบเกษตรกรรมและการใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการแก้ปัญหา

วิธีการ

การศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. กำหนดขอบเขตพื้นที่และรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อการบรรยายสภาพพื้นที่ โดยพิจารณาลักษณะเขตนิเวศน์ และการจัดระบบเกษตรกรรมที่แตกต่าง
2. คัดเลือกจังหวัดและหมู่บ้านเป้าหมาย เพื่อการศึกษาการพัฒนาระบบเกษตรกรรม โดยสำรวจพื้นที่เบื้องต้นที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และคัดเลือกตัวแทนหมู่บ้านตามระบบเกษตรกรรมหลัก ซึ่งเน้นหมู่บ้านที่มีระบบเกษตรกรรมเกี่ยวข้องกับทะเลสาบโดยตรง
3. ศึกษาเกษตรกรรมของพื้นที่ เพื่อให้ทราบวิวัฒนาการขั้นตอน วิธีการและการพัฒนากิจกรรม โดยสำรวจครัวเรือนเกษตรกร บรรยาย เรียบเรียงวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษา

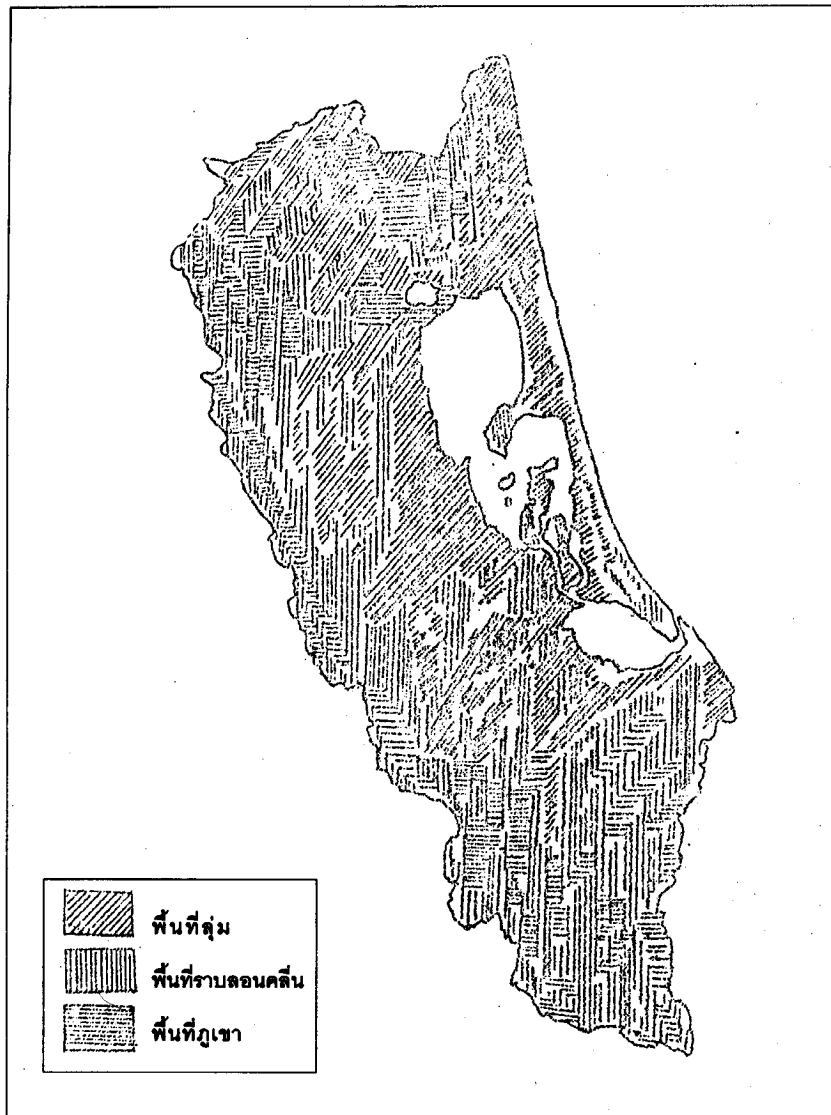
ก) สภาพทั่วไปของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

1. ลักษณะภูมิประเทศ

ตั้งอยู่บนภาคใต้ฝั่งตะวันออก ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช มีเนื้อที่รวม 6.12 ล้านไร่ เป็นที่ดิน 5.47 ล้านไร่ และเป็นพื้นน้ำ 0.65 ล้านไร่ ภูมิประเทศแบ่งเป็น 5 ส่วน คือ

1.1 **พื้นที่ภูเขา (hill)** พบได้ 2 บริเวณ คือ ด้านตะวันตกเป็นแนวเทือกเขาบรรทัดวางตัวอยู่ในแนวเหนือใต้ ตั้งแต่รอยต่อของจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง ลงมาถึงจังหวัดสงขลากับจังหวัดสตูลและพรมแดนประเทศมาเลเซีย ลักษณะพื้นที่เป็นเทือกเขา มีความสูง 800-1200 เมตรจากระดับน้ำทะเล พื้นที่เป็นป่าไม้ที่ดิบ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา

1.2 **พื้นที่ราบลูกคลื่น (Rolling plain)** เป็นพื้นที่ถัดจากภูเขา ลักษณะเป็นเนินเขาเตี้ยสลับกับพื้นที่ราบมีความสูง 100-200 เมตร จากระดับน้ำทะเล พื้นที่เริ่มจากตอนเหนือของจังหวัดพัทลุงขนานไปกับแนวเทือกเขาบรรทัดไปทางทิศใต้จนถึงอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา บริเวณนี้เป็นที่ตั้งชุมชนกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป โดยอาชีพเกษตรกรทำสวนยางพาราและไม้ผลเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ 1 แสดงลักษณะภูมิประเทศ

1.3 **พื้นที่ราบ (Plain)** เป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำเกิดจากตะกอนทับถมของลำน้ำที่ไหลลงสู่ทะเลสาบ มีอาณาเขตบริเวณล้อมรอบทะเลสาบสงขลาด้านตะวันตกและใต้ โดยอยู่ติดต่อกับที่ราบลูกคลื่น มีความสูงต่ำกว่า 60 เมตรจากระดับน้ำทะเล พื้นที่เป็นที่ตั้งชุมชนเมือง เกษตรกรมีอาชีพ ทำนา ประมง และเป็นแหล่งพาณิชยกรรม อุตสาหกรรม

1.4 **พื้นที่ราบชายฝั่งทะเลสาบ (Coastal plain)** เป็นพื้นที่ราบชายฝั่งที่เกิดจากการทับถมของตะกอนทะเลแถบบริเวณด้านเหนือและด้านตะวันออกของพื้นที่ บริเวณนี้เป็นที่ตั้งชุมชนและเกษตรกรรม เกษตรกรปลูกข้าวเป็นหลัก

1.5 **พื้นที่ผิวน้ำ** ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ทะเลสาบตอนนอกบริเวณติดต่อกับอ่าวไทยทาง

จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ 182.15 ตร.กม. คุณภาพน้ำส่วนนี้จะเป็นน้ำกร่อย-เค็ม ตอนกลางหรือทะเลหลวง มีเนื้อที่ 836.73 ตร.กม. เป็นทะเลสาบตอนกลางครอบคลุมพื้นที่บริเวณกว้างเป็นแหล่งน้ำจืดสำคัญ แต่บางปีจะมีน้ำกร่อย ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพการขึ้นลงของระดับน้ำในทะเลสาบและน้ำทะเลในอ่าวไทย ตอนล่างหรือทะเลน้อยมีเนื้อที่ 27.16 ตร.กม. เป็นทะเลน้ำจืด ปัจจุบันดินเขินมากเนื่องจากการทับถมของตะกอนและพีชน้ำได้แก่สาหร่าย ผักตบชวา และกระจูด

จากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจึงเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรที่สำคัญด้านยางพารา ไม้ผล ข้าว และสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปัจจุบันมีอัตราการเติบโตค่อนข้างสูงเนื่องจากการพัฒนาเป็นแหล่งอุตสาหกรรมเกษตร ทำเรื่อน้ำลึก และอื่นๆ

2. ขอบเขตการปกครอง

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีเนื้อที่ครอบคลุม 3 จังหวัด คือ จังหวัดสงขลา 8 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ (อำเภอเมือง หาดใหญ่ สะเตาะ สทิงพระ รัตภูมิ สิงหนคร ควนเนียง กระแสสินธุ์ นาหม่อม นางเกล้า คลองหอยโข่ง) จังหวัดพัทลุงทั้งจังหวัด จังหวัดนครศรีธรรมราช 2 อำเภอ (อำเภอชะอวด และหัวไทร) การตั้งถิ่นฐานของประชากรมีลักษณะกระจุกกระจายตามพื้นที่ชนบทและเป็นกลุ่มในชุมชนเมือง จำนวนประชากร 246,047 คน ครัวเรือน 1,225,827 คน

3. สภาพภูมิอากาศ

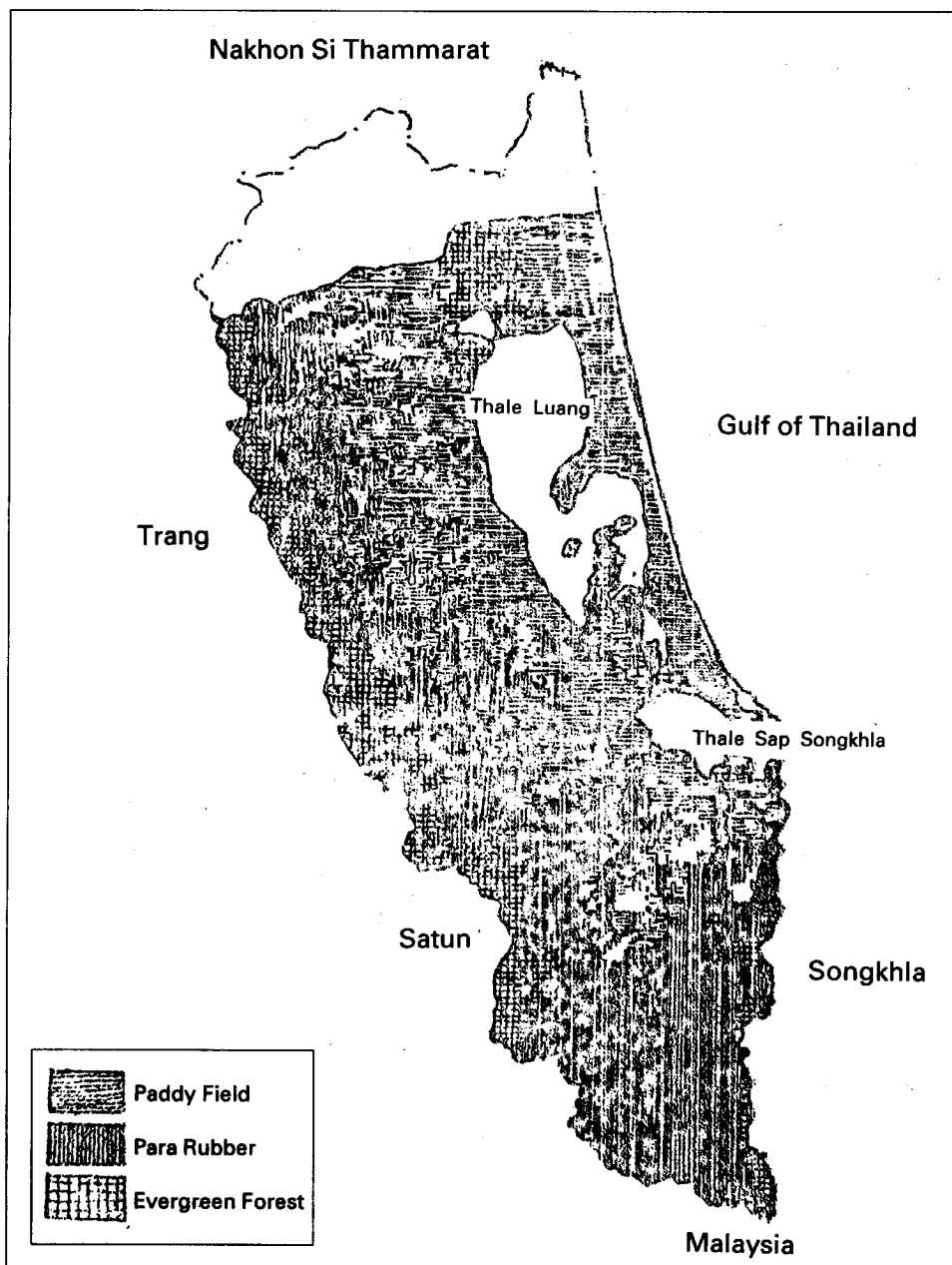
3.1 แหล่งน้ำ นอกจากแหล่งน้ำที่เป็นทะเลสาบแล้ว ตามลักษณะภูมิประเทศที่มีภูเขาอยู่ตอนบนทำให้เกิดแม่น้ำ ลำคลองจำนวนมากไหลลงสู่ทะเลสาบ และมีระบบชลประทาน 98 โครงการ โดยเป็นโครงการประเภทขนาดกลาง 15 โครงการ และโครงการขนาดเล็ก 83 โครงการ

3.2 ปริมาณน้ำฝน น้ำฝนที่ตกลงสู่ทะเลสาบมีปริมาณเฉลี่ยอยู่ในช่วง 1,000-1,500 มม./ปี ปริมาณน้ำท่าที่ไหลลงสู่ทะเลสาบทั้งหมดเฉลี่ย 3,000-3,500 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยช่วงฝนตกจะเริ่มจากเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม ช่วงที่ฝนตกหนักที่สุดคือ เดือนพฤศจิกายน ซึ่งเป็นช่วงที่ระดับน้ำในทะเลสาบขึ้นสูง โดยปกติเริ่มท่วมช่วงกลางเดือนพฤศจิกายน-กลางเดือนธันวาคม ในด้านทะเลสาบฝั่งตะวันออก (จังหวัดสงขลา) น้ำท่วมจะมาจากระดับน้ำในทะเลสาบที่หนุนขึ้นสูงโดยเฉลี่ยที่ระดับ 1-1.5 เมตร ส่วนด้านทะเลสาบฝั่งตะวันตก (จังหวัดพัทลุง) น้ำท่วมจะเกิดจากน้ำท่าที่ไหลลงสู่ทะเลสาบในช่วงฝนตกหนัก โดยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลระดับน้ำสูงขึ้น 1-1.5 เมตร และจะนิ่งเมื่อระดับน้ำในทะเลสาบเท่ากับระดับน้ำท่า

3.3 อุณหภูมิและความชื้น อุณหภูมิเฉลี่ย 26-28 องศาเซลเซียส โดยมีช่วงอุณหภูมิสูงสุด 39 องศาเซลเซียส และต่ำสุด 17 องศาเซลเซียส ปริมาณความชื้นสัมพัทธ์มีค่าเฉลี่ยรายเดือน 70-80% ซึ่งปริมาณความชื้นนี้เป็นตัวแปรสำคัญต่อความอุดมสมบูรณ์ของลุ่มน้ำและพืชชนิดต่างๆ ทั้งนี้เพราะความชื้นในบรรยากาศจะมีผลโดยตรงต่ออัตราการระเหยของน้ำในทะเลสาบ

4. การใช้ที่ดินทางการเกษตร

สภาพการใช้ที่ดินทางการเกษตรแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ที่นาข้าว สวนยางพารา/ไม้ผล และป่าไม้ ลักษณะการใช้ที่ดินและจะสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศบริเวณที่ราบและที่ราบริมทะเลสาบจะเป็นที่นาข้าว บริเวณที่ราบลูกคลื่นจะเป็นนาข้าวสลับที่สวนยางพารา และที่ภูเขาจะเป็นสวนยางพารา ป่าไม้ นอกจากนี้จะมีที่ปลูกไม้ผลอยู่ประปราย บริเวณที่ปลูกยางพารา ที่บริเวณบ้าน

ภาพที่ 2 แสดงการใช้ที่ดิน

ข) ระบบเกษตรกรรมของเกษตรกรรมทะเลสาบพื้นที่จังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุงมีพื้นที่ส่วนใหญ่ที่อยู่ในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบ โดยพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงในลุ่มน้ำ ได้แก่ พื้นที่ที่อยู่ติดริมทะเลสาบ ซึ่งได้แก่ พื้นที่ 5 อำเภอ คือ อำเภอปากพะยูน ตำบลเกาะหมาก เกาะนางคำ ปากพะยูน นาประดู่ ฝาละมี อำเภอบางแก้ว ตำบลนาปะขอ อำเภอเขาชัยสน ตำบลทานโพธิ์ จองถนน อำเภอเมือง ตำบลลำปำ อำเภอควนขนุน ตำบลทะเลน้อย พนางตุง มีพื้นที่การเกษตรรวม 201, 162 ไร่ จำนวนนี้ประกอบด้วยที่นา ยางพารา พืชไร่ ไม้ผลและพืชผัก ไร่ละ 65.5, 23.1, 1.2, 9.1 และ 1.1 ตามลำดับ มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 15.4 ไร่ต่อครอบครัว อาชีพหลักคือ ทำนา ผลผลิตเฉลี่ย 379 กก./ไร่ พืชอื่นๆ ได้แก่ ยางพารา ไม้ผล ส่วนพืชผักและพืชไร่มีการปลูกน้อย ด้านการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โค สุกร เป็ด ไก่ เฉลี่ย 1.4, 2.10, 2.5 และ 12.6 ตัว/ครัวเรือนตามลำดับ อาชีพอื่นได้แก่ เลี้ยงปลา การทำประมงในทะเลสาบซึ่งลดลงเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ รายได้เฉลี่ย 15,175 บาท/คน/ปี

จากข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ระบบเกษตรกรรมในกลุ่มเกษตรกรรมทะเลสาบมีระบบการเกษตรคล้ายคลึงกัน คือ ปลูกข้าวและประมง เป็นกิจกรรมหลัก การศึกษาระบบเกษตรกรรมได้คัดเลือกพื้นที่ตำบลลำปำ 2 หมู่บ้าน ซึ่งมีกิจกรรมหลักคือ ข้าว+ประมง และข้าว+พืชผัก/พืชไร่+ประมง

ค) พื้นที่หมู่ที่ 10 ตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

1. การตั้งถิ่นฐาน

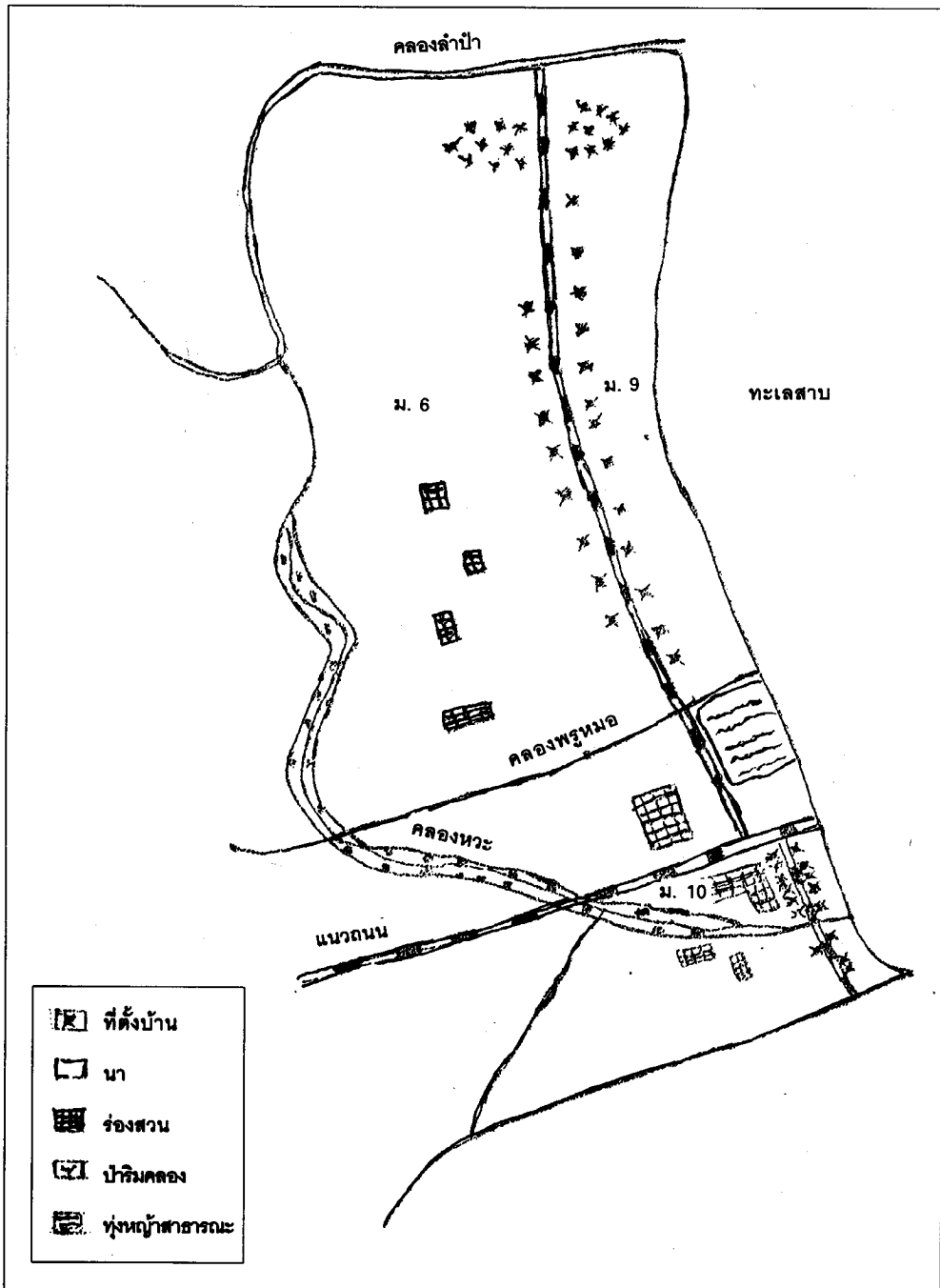
ตั้งถิ่นฐาน ประมาณ 70 ปี โดยอพยพมาจากชุมชนฝั่งตะวันออกของทะเลสาบด้านจังหวัดสงขลา บุกเบิกพื้นที่ตั้งบ้านเรือนและทำนา โดยมีอาชีพการประมงมาตั้งแต่เริ่มแรก การเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชนส่วนใหญ่สืบเชื้อสายเครือญาติ

2. ลักษณะภูมิประเทศ

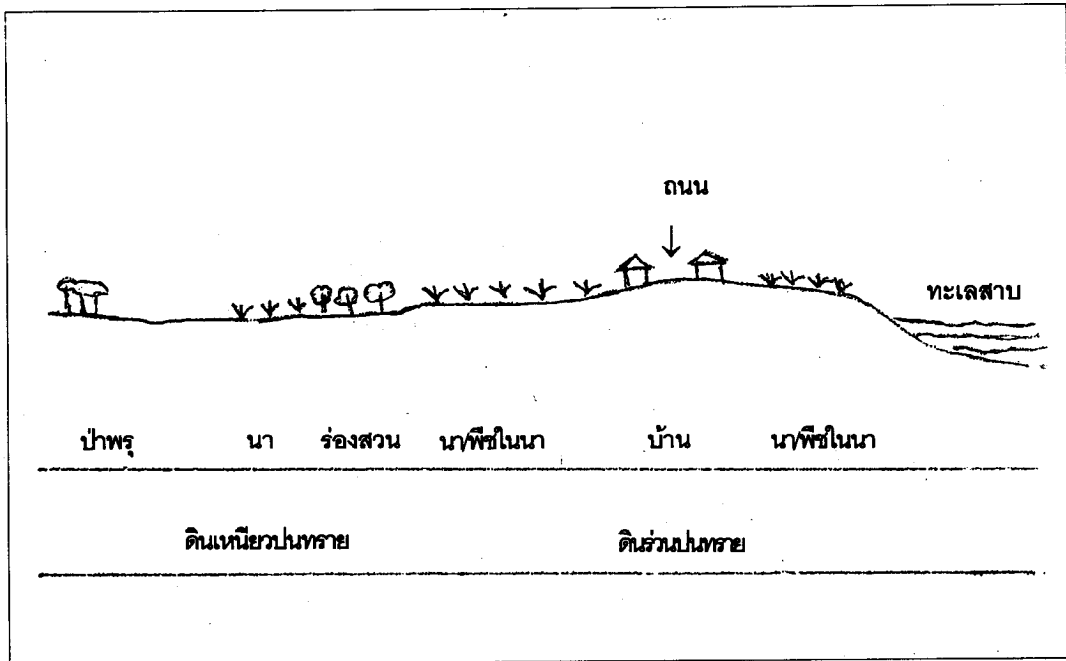
พื้นที่ทั้งหมด 415 ไร่ เป็นที่ราบติดทะเลสาบลักษณะเป็นก้นกะทะ บริเวณด้านตะวันตกของพื้นที่และด้านตะวันออกซึ่งติดทะเลสาบจะมีถนนเป็นแนวกั้นน้ำเลียบทะเลสาบตามแนวเหนือใต้มีบ้านเรือนตั้งสองข้างถนน แหล่งน้ำมีคลอง 1 สาย ได้สร้างประตูเปิดปิดน้ำ แต่ไม่มีระบบส่งน้ำไปใช้ในไร่นา ลักษณะดินเป็นที่นาดินเหนียวน้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลาก ปริมาณฝนเฉลี่ย 1,853 มม./ปี ความชื้นสัมพัทธ์ 74% อุณหภูมิ 28.1 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำระเหย 4.6 มม./วัน

3. ประชากร

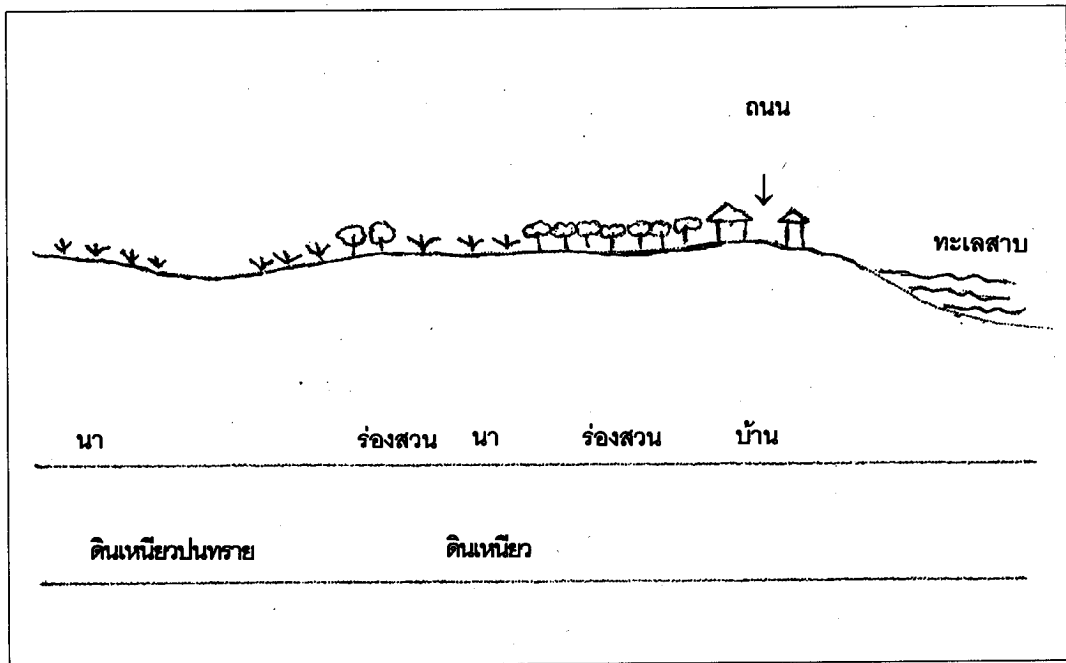
ประชากร 58 ครอบครัว 245 คน เพศชาย 135 คน เพศหญิง 119 คน ผู้นำส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา แรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2 คน นับถือศาสนาพุทธ ประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือญาติกัน หมู่บ้านมีหอกระจายข่าวโดยมีศูนย์รวมกิจกรรมอยู่ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน การรวมกลุ่ม มีกลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มแม่บ้าน

ภาพที่ 3 แผนที่ หมู่ที่ 6, 9, 10 ตำบลลำปำ

ภาพที่ 4 ภาพตัดขวาง พื้นที่หมู่ที่ 6, 9 ตำบลลำป่า

ภาพที่ 5 ภาพตัดขวาง พื้นที่หมู่ที่ 10 ตำบลลำป่า

4. ระบบเกษตรกรรม

วิวัฒนาการการทำเกษตรหลังจากจับจองพื้นที่แล้วบุกเบิกเป็นที่ตั้งบ้านเรือน ที่ทำนา โดยมีการประมงในทะเลสาบ และการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง ต่อมาเริ่มสนใจการปลูกไม้ผล และพัฒนาเป็นการขุดร่องสวนตามลำดับ

4.1 การทำนา

เริ่มต้นการทำนาโดยวิธีหว่านแห้งอาศัยน้ำฝน จะเตรียมดินหว่านช่วงเดือน กรกฎาคม-สิงหาคม ใช้พันธุ์พื้นเมือง มีการใช้ปุ๋ยน้อย ไม่มีปัญหาศัตรูพืช ผลผลิตเฉลี่ย 400 กก./ไร่

การพัฒนาเทคโนโลยีการทำนาในระยะต่อมา มีการใช้ปุ๋ยเคมีโดยใส่ช่วงแตกกอและช่วงตั้งท้อง การเลือกใส่ปุ๋ยและอัตราการใช้ปุ๋ยจะขึ้นอยู่กับทุน และความอุดมสมบูรณ์ของดินข้าวโดยเฉลี่ย 10-20 กก./ไร่

พันธุ์ การเปลี่ยนพันธุ์ข้าวจะเปลี่ยนตามความนิยมบริโภคและความต้องการของตลาด พันธุ์ที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบันคือ เนิ้งพัทลุง หรือขาวลอน

การเก็บเกี่ยว เดิมใช้แรงงานครอบครัวหรือแรงงานลงแขก ภายหลังมีฝนตกหนักในช่วงเก็บเกี่ยวทำให้เกษตรกรต้องเร่งระดมการจ้าง ซึ่งมีรตจ้างเก็บหวดไร่ละ 400 บาท หรือจ้างคนเก็บวันละ 130 บาท/วัน จ้างหวดกระสอบละ 40 บาท

ปัญหาการปลูกข้าว ในช่วง 6 ปีที่ผ่านมาเกษตรกรประสบปัญหามาก เนื่องจากฝนตกแปรปรวนและผิดฤดูกาล ทำให้ไม่สามารถกำหนดช่วงปลูกได้ถูกต้อง ฤดูกาลปลูกเริ่มหว่านแห้งในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ซึ่งจะมีช่วงที่เหมาะสมประมาณ 15 วัน ก่อนฝนตกหนัก หากหว่านแห้งไม่ได้ก็จะหว่านน้ำตามแต่ทำได้จำกัด เพราะพื้นที่ลาดเทเป็นกันกะทะและไม่สามารถทำนาค้ำได้ เนื่องจากไม่มีพื้นที่และน้ำตกกล้า ด้วยปัญหาดังกล่าว ทำให้ทำนาได้ประมาณร้อยละ 42 ของพื้นที่ นอกจากนั้นยังประสบปัญหาน้ำท่วมทุกปีช่วงเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม ซึ่งน้ำจะท่วมต้นข้าวอย่างน้อย 10 วัน ทำให้บางส่วนเสียหายไม่สามารถเก็บผลผลิตได้และในช่วงการเก็บเกี่ยวเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ จะเกิดฝนตกติดต่อกันมาหลายปีทำให้ข้าวซึ่งเก็บฟ่อนตากไว้ในนางอก ขายไม่ได้ ราคาผลผลิตที่ได้ค่อนข้างต่ำ 70-200 กก./ไร่ ด้วยสาเหตุนี้เกษตรกรหลายรายเลิกทำนาและได้แปรเปลี่ยนสภาพนาเป็นร่องสวนแทน

4.2 การประมง

เดิมการหาปลาในทะเลสาบเพื่อการบริโภคในครอบครัว เมื่อการคมนาคมสะดวกจึงมีการค้าขาย ซึ่งทำประมงเกือบทุกครอบครัว มีรายได้ปีละประมาณ 20,000-30,000 บาท ปลาที่ชุกชุมคือ ปลาลำปำ ปลาแม่่น ปลาพรหม ปลาโค่น ปลากระพงขาว กุ้ง ปริมาณปลาเริ่มลดลงเมื่อมีเครื่องมือที่ทันสมัย และเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์บางส่วน จากการปิดคลองปากกระวะ (พ.ศ. 2498) ซึ่งเชื่อมติดกับอ่าวไทย และปีใดที่ฝนน้อยระดับน้ำในทะเลส่วนต่ำ น้ำเค็มจะเข้าถึงทำให้ปลาน้ำจืดตายเป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในลุ่มน้ำเพิ่ม

ขึ้น ส่งผลต่อการแพร่ขยายพันธุ์ปลา ปัจจุบันปลาสลิดมีน้อยมาก คงเหลือปลาเพาะเลี้ยง คือ นิล ไน ตะเพียน ยี่สกเทศ ดุก ซึ่งกรมประมงปล่อยลงทะเลสาบประมาณปีละ 2-3 ล้านตัว เมื่อปลาลดลงเกษตรกรส่วนมากจึงเลิกทำการประมงไปปลูกพืชอื่นแทน ปัจจุบันมีเกษตรกรทำประมงจริงจัง 10 ราย โดยใช้เรือหางยาว ลอบ (กัก) แห ทำรายได้ปีละ 30,000 บาท

4.3 การเลี้ยงสัตว์

โคเป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันมาก เนื่องจากดูแลง่าย ขายได้ราคาดี ซึ่งมีประมาณ 200 ตัว วิธีการเลี้ยงนิยมปล่อยฝูงในทุ่งหญ้าสาธารณะ ที่นาร้างและตัดหญ้าเสริมเล็กน้อย การคัดเลือกพันธุ์ใช้พันธุ์พื้นเมือง เหตุที่ไม่นิยมเลี้ยงโคลูกผสม เนื่องจากเห็นว่าเลี้ยงยากต้องจัดการหญ้าอย่างดีและไม่ค่อยเข้าฝูง ลักษณะพันธุ์จึงด้อยลงเพราะปล่อยให้ผสมกันเองในฝูง ปัจจุบันจำนวนการเลี้ยงลดลงเนื่องจากขาดคนเลี้ยง และพื้นที่จำกัด รายได้ปีละ 10,000-20,000 บาท

ไม่นิยมเลี้ยงสุกรเนื่องจากขาดทุน ส่วนไก่ เปิดเลี้ยงบ้างเล็กน้อยและยังมีปัญหาโรคระบาด

4.4 การปลูกไม้ผลและพืชอื่นๆ

เมื่อเกษตรกรทำนาไม่ได้ผลดีจึงเริ่มทดลองปลูกมะม่วงเบาเมื่อประมาณ 15 ปีมาแล้ว โดยโดยกร่องพื้นที่นาหลังบ้าน บางรายได้เปลี่ยนยอดเป็นมะม่วงพันธุ์ดี เมื่อเริ่มให้ผลผลิตจึงได้ปลูกตามกันมากขึ้นประกอบกับมีปัจจัยเสริมจากปัญหาการทำนาและทำประมง การปลูกไม้ผลเริ่มทำอย่างจริงจังในปี 2534 เมื่อสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8 ได้ทดลองการแปรสภาพนาเป็นร่องสวน ซึ่งปัจจุบันมีเกษตรกรขุดร่องสวนจำนวน 60 ราย 154 ไร่ การขุดใช้ขนาดร่องสวน 6-10 เมตร กว้าง 2-3 เมตร ลึก 1.5 เมตร ไม้ผลส่วนใหญ่ปลูกมะม่วงน้ำดอกไม้เขียวเสวย และมีส้มโอ กระท้อน มะนาว มะพร้าว ละมุดบ้างเล็กน้อย การลงทุนเฉลี่ยไร่ละ 8,100 บาท พืชแซมร่องสวนปลูกอ้อยคั้นน้ำเป็นพืชหลัก และปลูกกล้วย พริกและพืชผักบ้างเล็กน้อย การปลูกอ้อยใช้พันธุ์สิงคโปร์ สามารถตัดขายได้ 3-4 รุ่น ผลผลิตรุ่นประมาณ 7-8 ตัน/ไร่ ราคา กก.ละ 2-3 บาท การขายจะมีพ่อค้าขายส่งและเกษตรกรในหมู่บ้านหีบนำอ้อยขายตามแหล่งชุมชนโดยมีรายได้จากอ้อย 10,000-80,000 บาท/ไร่/ปี (เฉลี่ย 40,000 บาท/ไร่/ปี)

นอกจากนั้นมีรายได้จากการเลี้ยงปลาในร่องสวนเฉลี่ย 1,200 บาท/ไร่/ปี ปัญหาสำคัญในการปลูกพืชบนร่องสวนคือ น้ำท่วม ทำให้ไม้ผลตายร้อยละ 20 ปลาสูญหายและอ้อยล้มจากการเกิดน้ำท่วมทุกปีทำให้พบว่า มะม่วงเบาซึ่งปลูกด้วยเมล็ดเป็นพืชที่ทนทานต่อน้ำขัง ปัจจุบันเกษตรกรหันมาให้ความสนใจมากขึ้น เนื่องจากเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตปีละ 2-3 รุ่น ขายผลแก่ต้นละ 160-200 กก. รายได้ 1,000-3,000 บาท/ต้น ปัญหาอื่นๆ คือ หนอนเจาะกิ่งลำต้น มีการตัดแต่งและใช้สารเคมี

5. การพัฒนาชุมชนและปัญหาการเกษตร

โดยสรุป ปัญหาของหมู่บ้าน ได้แก่ ทำนาไม่ได้ผล และผลผลิตประมวงได้น้อย เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอ จำเป็นต้องปรับปรุงระบบเกษตรกรรมให้มีรายได้เพิ่มขึ้น แนวทางที่ยอมรับและประสบความสำเร็จคือ การแปรสภาพนาเป็นร่องสวนเพื่อหารายได้จาก การปลูกอ้อยซึ่งเป็นพืชแซมในระยะสั้นและไม้ผลในระยะยาว ซึ่งกิจกรรมนี้ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น จากเดิมมากกว่าเท่าตัว (เดิมมีรายได้เฉลี่ย 15,000 บาท/ครัวเรือน) ประเด็นสำคัญทำให้ เกษตรกรสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้สำเร็จคือ

1. เกษตรกรมีความต้องการ เนื่องจากสภาวะรายได้อยู่ในภาวะวิกฤต เกษตรกรไม่มั่นใจ ในแหล่งรายได้ แต่ไม่มีการอพยพไปที่อื่นๆ เนื่องจากยังสามารถหาปลาพอเป็นอาหารและ สามารถขายโคพอเลี้ยงตัวได้ จากเหตุนี้ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการพยายามหาวิธีการแก้ปัญหาและพิจารณาทางเลือกใหม่ที่เหมาะสมกับพื้นที่

2. ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก เมื่อเกษตรกรมีความต้องการและสนใจที่แก้ปัญหา โดย ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการปรับปรุงระบบ ซึ่งในส่วนนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องให้การ สนับสนุน เช่น ให้ความรู้ นำอบรม ดูงาน จัดหาแหล่งเงินทุนและคอยติดตามให้คำแนะนำ หาก สามารถจัดทำได้ครบถ้วนเกษตรกรจะมีความมั่นใจในการจัดทำกิจกรรมใหม่ให้ประสบความสำเร็จมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยลักษณะพื้นที่ที่เป็นที่ราบริมทะเลสาบทำให้เกษตรกรยังมี ปัญหาหลายประการที่ต้องแก้ไขต่อไปคือ

5.1 น้ำ

ความแปรปรวนของฝนเป็นปัญหาหลักทำให้ไม่สามารถวางแผนการปลูกข้าวได้ ถูกต้อง เกษตรกรร้อยละ 58 ไม่ได้ทำนา ร้อยละ 20 ทำแล้วเสียหายจากน้ำท่วม และร้อยละ 22 ที่ทำนาและเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ซึ่งแนวทางการแก้ปัญหาการจัดการน้ำเพื่อทำนาจึงเป็น ต้องจัดระบบชลประทานเสริมคันคลองซึ่งมีประตูลงน้ำลงสู่ทะเล และเลือกพืชที่ทนต่อ สภาพน้ำท่วม เช่น ข้าวทนน้ำท่วมซึ่งเก็บเกี่ยวต้นมกราคมหรือปลายกุมภาพันธ์ เป็นต้นไป ส่วนไม้ ผลเลือกพืชที่ปลูกด้วยเมล็ดแล้วเปลี่ยนหยอดในแปลง หรือปลูกพืชทนน้ำ เช่น มะพร้าวน้ำหอม

5.2 การประมง

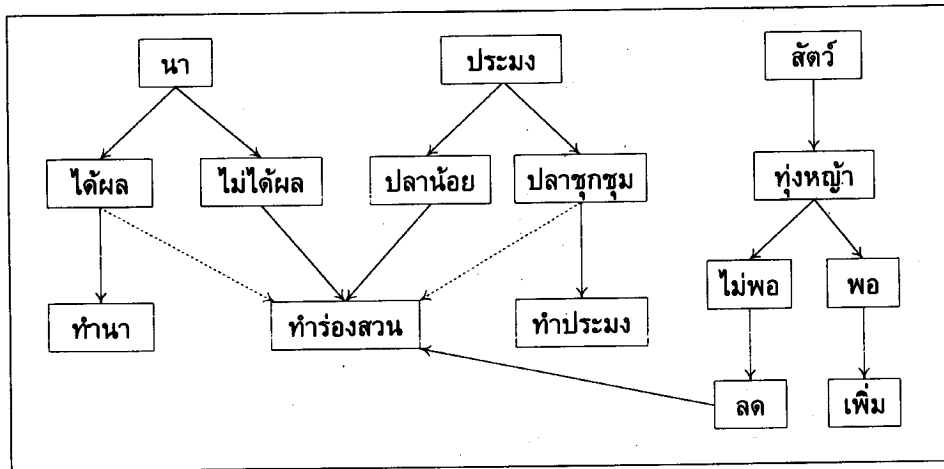
การประมงเป็นกิจกรรมที่มีการใช้แรงงานไม่ขัดกับกิจกรรมอื่น ซึ่งจะออกทะเล หาปลาโดยวางลอบช่วงเย็นและเก็บช่วงเช้ามืด ควรมีการศึกษาปัจจัยและวิธีการเพิ่มพันธุ์ปลา ธรรมชาติ การป้องกันปัญหามลพิษจากน้ำเสียของชุมชน นาุ้ง การป้องกันการใช้ปลาโดยเครื่องมือผิดประเภท ประกาศเขตสงวนพันธุ์ และการเพิ่มการปล่อยปลาเพาะเลี้ยง การดำเนินการด้านนี้ กรมชลประทานได้ศึกษาการสร้างแนวเขื่อนกันทะเลสาบระหว่างพื้นที่จังหวัดพัทลุง-สงขลา ซึ่ง ได้ศึกษาแล้วเสร็จและมีการหยังเสียงตอบสนองของชาวบ้าน ปรากฏว่าเห็นด้วยและไม่เห็น ด้วย ซึ่งยังหาข้อสรุปไม่ได้

5.3 ปัญหาอื่นๆ

การเลี้ยงสัตว์ การปรับปรุงพันธุ์ การเพิ่มคุณภาพ แหล่งอาหารสัตว์และการขาดอาหารในฤดูน้ำท่วม

การปลูกไม้ผลและพืชแซม การดูแลรักษาที่ถูกต้อง การเพิ่มคุณภาพผลผลิต อ้อยคั้นน้ำ

การจัดการตลาด การรวมกลุ่ม การแก้ปัญหาหาคาผลผลิต

การพัฒนาาระบบเกษตรกรรม หมู่ที่ 10

ง) หมู่ที่ 6, 9 ตำบลลำป่า อำเภอมือง จังหวัดพัทลุง

1. การตั้งถิ่นฐาน

ตั้งถิ่นฐานประมาณ 85 ปี แยกมาจากชุมชนลำป่า โดยการนำวัวมาเลี้ยงพร้อมการบุกเบิกพื้นที่ เดิมเป็นป่าเสม็ดและป่าไม้ทั่วไป เริ่มทำคอกสัตว์ ปลูกพืชผัก ปลูกข้าวและหาปลาในทะเลสาบ การขยายตัวของชุมชนเกิดจากการย้ายเพิ่มเติมจากชุมชนเดิมและสืบเชื้อสายบรรพบุรุษ

2. ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ทั้งหมด 3,000 ไร่ เป็นที่ราบติดทะเลสาบ ลักษณะพื้นที่เป็นเนินสูงตรงกลางและลาดลงทะเลสาบด้านทิศตะวันออก ส่วนด้านตะวันตกเป็นพื้นที่พุ่มคลองระบายน้ำลงสู่ทะเล 2 สาย การใช้ที่ดินจะตั้งบ้านเรือนตามแนวเนินขนานกับทะเลสาบ รอบด้านเป็นที่นาดินร่วนทราย น้ำท่วมถึง ลักษณะภูมิอากาศเหมือนกับหมู่ที่ 10

3. ประชากร

ประชากร 178 ครอบครัว 967 คน เพศชาย 454 หญิง 513 คน ผู้นำส่วนใหญ่จบประถมศึกษา แรงงานเกษตร 2 คน/ครอบครัว นับถือศาสนาพุทธ มีศาลาประจำหมู่บ้านเป็น

ศูนย์รวมกิจกรรมการรวมกลุ่มเกษตรกร มีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มโคเนื้อ กลุ่มไร่นา สวนผสม

4. ระบบเกษตรกรรม

วิวัฒนาการการทำการเกษตรเริ่มจากนำวัวมาเลี้ยงพร้อมการบุกเบิกพื้นที่ใหม่ โดยขังวัวไว้ในคอกจนกระทั่งมีมูลพอจึงย้ายคอกแล้วใช้ที่คอกเดิมปลูกพืชผัก พืชอายุสั้น ควบคู่ไปกับการทำนาและประมง เนื่องจากการนิยมปลูกพืชแต่ดั้งเดิม ซึ่งต้องผลิตให้สนองความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ ทำให้เกษตรกรมีพื้นฐานที่จะพัฒนาและยอมรับเทคโนโลยีระดับสูงได้รวดเร็วในทุกกิจกรรม ระบบเกษตรกรรมที่สำคัญคือ ทำนา ระบบการปลูกพืชในนา เลี้ยงสัตว์ และประมง

4.1 การทำนา

เดิมมีพื้นที่ทำนา 20-30 ไร่/ราย ตามความสามารถในการบุกเบิกและลดลงตามการขยายครอบครัวประกอบกับพื้นที่บางส่วนมีปัญหาในการทำนาและถูกเปลี่ยนเป็นที่ปลูกหญ้า ปัจจุบันทำนาเฉลี่ย 5-10 ไร่/ราย

วิธีการทำนา เริ่มจากการหว่านแห้ง ซึ่งเหมาะสมกับสภาพดินร่วนทรายมากกว่าวิธีปักดำ การทำนาอาศัยน้ำฝนเริ่มหว่านเดือนสิงหาคม-กันยายน ใช้พันธุ์พื้นเมือง ใส่ปุ๋ยคอก ไม่มีศัตรูระบาด ผลผลิตประมาณ 400 กก./ไร่

การพัฒนาเทคโนโลยีการปลูกข้าว ได้เปลี่ยนการใช้ปุ๋ยคอกเป็นปุ๋ยเคมี นิยมใส่ 2 ครั้ง อัตรา 20 กก./ไร่ ใช้สูตร 16-20-0 ไม่นิยมใช้ปุ๋ยยูเรีย เพราะเกิดอาการเฟื้อใบและเมล็ดลีบมาก

การใช้พันธุ์ข้าว ข้าวพันธุ์พื้นเมืองถูกทดแทนด้วยพันธุ์ข้าวที่ราชการส่งเสริม คือ กข.7 กข.13 ซึ่งได้ผลผลิตดี ใช้อายุประมาณ 5 ปี มีปัญหาด้านการตลาด จึงได้ใช้พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 แทน ในปี 2533 เนื่องจากเห็นว่าราคาดีประกอบกับศูนย์ขยายพันธุ์พืชจัดหาเมล็ดพันธุ์และรับซื้อคืนในราคาประกัน ปัจจุบันปลูกขาวดอกมะลิ 105 ร้อยละ 80 ของพื้นที่

วิธีการปลูก การหว่านแห้ง เริ่มมีปัญหาจากฝนแปรปรวนตกไม่ตามฤดูกาลปกติ ทำให้เกษตรกรบางส่วนทำนาไม่ทันช่วงฝน จึงสนใจหว่านน้ำตมซึ่งพร้อมกับใช้พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 แต่ไม่แพร่หลาย เนื่องจากมีปัญหาการใช้น้ำ ปัจจุบันร้อยละ 90 ยังใช้วิธีหว่านแห้ง เริ่มหว่านเดือนตุลาคม เก็บเกี่ยวเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์

การจัดการศัตรูพืช ศัตรูพืชเริ่มระบาดเมื่อมีการปลูกข้าวพันธุ์ส่งเสริม โดยเฉพาะหนอนกอทำความเสียหายมากกว่าชนิดอื่นๆ แต่เกษตรกรจะไม่ใช้สารเคมี เนื่องจากกลัวอันตรายจากการใช้สารเคมี

การเก็บเกี่ยว นิยมใช้แรงงานคนในครอบครัว หากไม่ทันจะจ้างอัตราวันละ 130 บาท/คน การนวดนิยมจ้างเครื่องนวด ผลผลิตเฉลี่ย 300-400 กก./ไร่ ฟางข้าวจะเก็บไว้เป็นอาหารวัว

ปัญหาการปลูกข้าว ปัญหาสำคัญของการทำนาคือ ฝนตกผิดฤดูกาล โดยเฉพาะช่วง 3 ปี ที่ผ่านมาฝนจะตกช่วงกำลังเก็บเกี่ยวทำให้ข้าวที่ตากพอนในนางอกเสียหาย ขายไม่ได้ราคา เกษตรกรมีความคิดจะเปลี่ยนพันธุ์ข้าวที่มีอายุเก็บเกี่ยวช้าลง พันธุ์ที่สนใจคือ ฉ้างพัทลุง ปัญหาอื่นๆ ได้แก่ น้ำท่วม และศัตรูทำลาย

4.2 ระบบการปลูกพืชในนาข้าว

แดงกวาง แดงโม และมันเทศ เป็นพืชที่ปลูกมาตั้งแต่บุกเบิกพื้นที่ใหม่ โดยเดิมปลูกในที่ที่เคยเลี้ยงวัวและย้ายมาปลูกในนาหลังเก็บเกี่ยวข้าว โดยใช้พื้นที่เฉลี่ย 3 ไร่/ครอบครัว

แดงกวาง ปลูกได้ 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกหลังเก็บเกี่ยวข้าวเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ เกษตรกรที่ปลูกช่วงนี้จะได้ราคาดีเนื่องจากผลผลิตในตลาดมีน้อย แต่ปลูกได้จำกัดเนื่องจากบางส่วนยังจัดการเกี่ยวข้าวไม่แล้วเสร็จ ครั้งที่ 2 ปลูกเดือนมีนาคม มีการปลูกกันมาก ใช้ระยะปลูก 80x80 ซม. ต่อมาปลูกแบบแถวเพราะทำได้สะดวก ใช้ระยะระหว่างแถว 80 ซม. ในแถวใช้วิธีโรยเมล็ด แล้วถอนแยก เตรียมดินด้วยรถไถเดินตามและจอบ ใส่ปุ๋ยคอก 200 กก./ไร่ พร้อมปลูก ใช้พันธุ์ที่เก็บไว้ ใส่ปุ๋ยอีกครั้งตอนพูนโคนใช้สูตร 15-15-15 อัตรา 60 กก./ไร่ พบปัญหาโรคแมลงระบาด มีการใช้สารเคมี เก็บผลผลิตเมื่ออายุ 45 วัน ผลผลิต 800-1,500 กก./ไร่ รายได้ 2,000-3,500 บาท/ไร่ ซึ่งการปลูกช่วงแรกจะได้ผลผลิตและราคาดีกว่าช่วงหลัง

แดงโม ปลูกสลับช่วงกับแดงกวาง ใช้ระยะ 150x130 ซม. รองพื้นปุ๋ยคอก 300 กก./ไร่ ผสมปุ๋ยเคมี 7-10 กก./ไร่ ใช้พันธุ์ตามที่ตลาดนิยม ใส่ปุ๋ยพูนโคนด้วยปุ๋ยคอก 700 กก./ไร่ และปุ๋ยเคมี 15-15-15 อัตรา 60 กก./ไร่ พบการระบาดของโรคแมลงและมีการใช้สารเคมี เริ่มเก็บเกี่ยวเมื่ออายุ 60-75 วัน ผลผลิต 1,500-2,000 กก./ไร่ รายได้ 4,500-6,000 บาท/ไร่ หากฝนตกก่อนเก็บเกี่ยวจะทำให้ผลผลิตคุณภาพต่ำขายไม่ได้ราคา

มันเทศ ใช้พื้นที่ปลูกเฉลี่ย 3 ไร่ เกษตรกรรักษาพันธุ์โดยขำไว้ตามคันนาบริเวณบ้านหรือที่ดอน และย้ายมาขำในนาหลังเกี่ยวข้าว เริ่มปลูกเดือนพฤษภาคมหลังเกี่ยวแดงกวางและแดงโม ปลูกโดยใช้วิธีไถยกทรงระยะ 50x30 ซม. หากปลูกในแปลงที่ปลูกแดงแล้วจะไม่ใช้ปุ๋ยรองพื้น ถ้าเป็นแปลงใหม่จะใส่ปุ๋ยคอก 300 กก./ไร่ ตอนเตรียมดิน และใส่ปุ๋ยเคมีตอนพูนโคนใช้สูตร 13-13-21 อัตรา 20-25 กก./ไร่ พันธุ์ที่นิยมปลูกใช้พันธุ์ขาวใบโพธิ์ ซึ่งราคาดี บางส่วนใช้พันธุ์มันคอนที่ให้ผลผลิตสูงกว่า แต่หากผลผลิตในตลาดมีมากราคาจะต่ำกว่า เก็บเกี่ยวอายุ 75 วัน มันขาวใบโพธิ์ให้ผลผลิต 800 กก./ไร่ มันคอน 1,100 กก./ไร่ รายได้ 2,500-3,000 บาท/ไร่ พบปัญหาดังงวงมันเทศ ซึ่งพบมากในแปลงที่พูนโคนไม่ดี หัวมันไหล่พื้นดิน เกษตรกรพยายามทำแปลงให้ใหญ่เพื่อจะได้กลบเถาพูนโคนได้ดี และเก็บเกี่ยวช่วงเวลาที่เหมาะสม ผลพลอยได้จากใบเถาประมาณ 2,600 กก./ไร่ เกษตรกรนำไปเลี้ยงโคได้เป็นอย่างดี

พืชอื่นๆ ที่มีการปลูกบ้าง ได้แก่ ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดหวาน มะเขือ และพืชผัก

4.3 การเลี้ยงสัตว์

โคเนื้อและโคนมเป็นสัตว์เศรษฐกิจของเกษตรกร โดยเริ่มเลี้ยงโคเนื้อเป็นพันธุ์พื้นเมือง ครอบครัวละ 10-20 ตัว ปี 2508 ได้ปรับปรุงพันธุ์โดยผสมกับโคลูกผสมพันธุ์ดีและปี 2518 ใช้วิธีผสมเทียม การเลี้ยงในปัจจุบันใช้วิธีปล่อยฝูงและผูกกลม ปัจจุบันมีโคเนื้อประมาณ 4,000 ตัว เฉลี่ย 20-30 ตัว/ราย เป็นพันธุ์ลูกผสมร้อยละ 85 เกษตรกรมีรายได้จากการขายได้ปีละประมาณ 20,000 บาท ปัญหาสำคัญการเลี้ยงโคเนื้อคือ ทุ่งหญ้าสาธารณะไม่เพียงพอ เกษตรกรจึงอาศัยการสร้างแปลงหญ้า การใช้เศษเหลือของมันเทศ ข้าว ข้าวโพดเป็นอาหารเสริม หากจัดการด้านอาหารได้เกษตรกรจะเลี้ยงเพิ่มขึ้นเพราะเลี้ยงง่ายขายได้ราคาดี

โคนม เริ่มนำมาเลี้ยงปี 2527 และขยายตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากรายได้จูงใจ ประกอบกับมีโรงงานผลิตนมโคในจังหวัดทำให้ไม่มีปัญหาผลผลิต ปัจจุบันมีผู้เลี้ยง 17 ราย 102 ตัว ทำรายได้ปีละประมาณ 60,000 บาท/ราย การเลี้ยงมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากปัญหาการดูแลรักษาซึ่งต้องจัดการพิเศษกว่าโคเนื้อ เพราะไม่ทนทานสภาพแวดล้อม ประกอบกับเกษตรกรมีทางเลือกการผลิตอื่นๆ หลายทาง การเลี้ยงโคนมจึงทำได้เฉพาะบางราย และถ้าหากดูแลไม่ดีเท่าที่ควรจะทำให้ได้นมคุณภาพต่ำมีปัญหาในการส่งขายโรงงาน

สัตว์อื่นๆ สุกร ไก่ เป็ด มีการเลี้ยงบ้างเล็กน้อย

4.4 การประมง

การทำกรประมงในทะเลสาบ มีลักษณะเดียวกับพื้นที่หมู่ที่ 10 ตำบลลำปำ ปัจจุบันมีเกษตรกรทำประมงจริงจัง 13 ราย รายได้ประมาณ 30,000-40,000 บาท/ปี

4.5 การปลูกไม้ผล

ไม้ผลหลังบ้านได้แก่ มะม่วงเบา มะพร้าว ซึ่งมีอยู่ทั่วไป การปลูกไม้ผลได้ทำอย่างจริงจังเมื่อปี 2537 โดยได้รับเทคโนโลยีการขุดร่องสวนจากหมู่ที่ 10 โดยใช้ที่นาใกล้แนวพรุ ซึ่งทำนาไม่ได้ผลดีเพราะน้ำท่วม ปัจจุบันเกษตรกรขุดร่องสวน 18 ราย 56 ไร่ ยกร่องสวนขนาด 10 เมตร คูน้ำ 2-3 เมตร ลึก 1.5 เมตร ปลูกมะม่วงเป็นไม้ผลหลัก

การปลูกพืชแซมร่องสวนนิยมปลูกอ้อยคั้นน้ำและพืชผัก สร้างรายได้จากพืชแซมเฉลี่ย 15,000 บาท/ปี และมีรายได้จากปลาเฉลี่ย 2,400 บาท/ปี การขุดร่องสวนมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นรายได้ดีและสามารถใช้พื้นที่ได้เป็นประโยชน์กว่าการทำนา ปัญหาสำคัญคือน้ำท่วมตอนเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ทำให้ไม้ผลเสียหาย

5. การพัฒนาการและปัญหาการเกษตร

โดยสรุปปัญหาการเกษตรมีหลายด้านแต่ความรุนแรงน้อยกว่าพื้นที่หมู่ที่ 10 โดยลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาทางด้านเทคนิคหรือปัญหาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีการผลิต ซึ่งเกษตรกรมีการแก้ไขด้วยตนเองได้แล้วค่อนข้างมาก ทำให้กิจกรรมต่างๆ สามารถดำเนินงานไปได้โดยไม่กระทบกระเทือนกับระบบเกษตรกรรมโดยรวม ยกเว้นในพื้นที่นาบริเวณใกล้พรุซึ่ง

เป็นที่ลุ่มน้ำท่วม ผลผลิตเสียหายทุกปี เกษตรกรได้แปรสภาพเป็นร่องสวน โดยรับการสนับสนุนจากสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8 และเรียนรู้เทคโนโลยีจากหมู่ที่ 10

ประเด็นสำคัญที่ทำให้เกษตรกรสามารถแก้ปัญหาการเกษตรได้คือ พื้นฐานการผลิตมีเป้าหมายเพื่อการค้า ด้วยเกษตรกรคุ้นเคยกับการปลูกพืชผัก พืชอายุสั้นที่ต้องผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด จึงทำให้เกษตรกรสนใจที่จะเรียนรู้เทคโนโลยีด้านต่างๆ ที่นำมาใช้ในการปรับปรุงผลผลิตได้ดีขึ้น เมื่อเกิดปัญหาจึงต้องหาทางแก้ไขอย่างรวดเร็วเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิต ซึ่งวิธีการเดียวกันนี้ได้นำมาใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ทำให้เห็นว่าการยอมรับเทคโนโลยีระดับสูงได้ดี

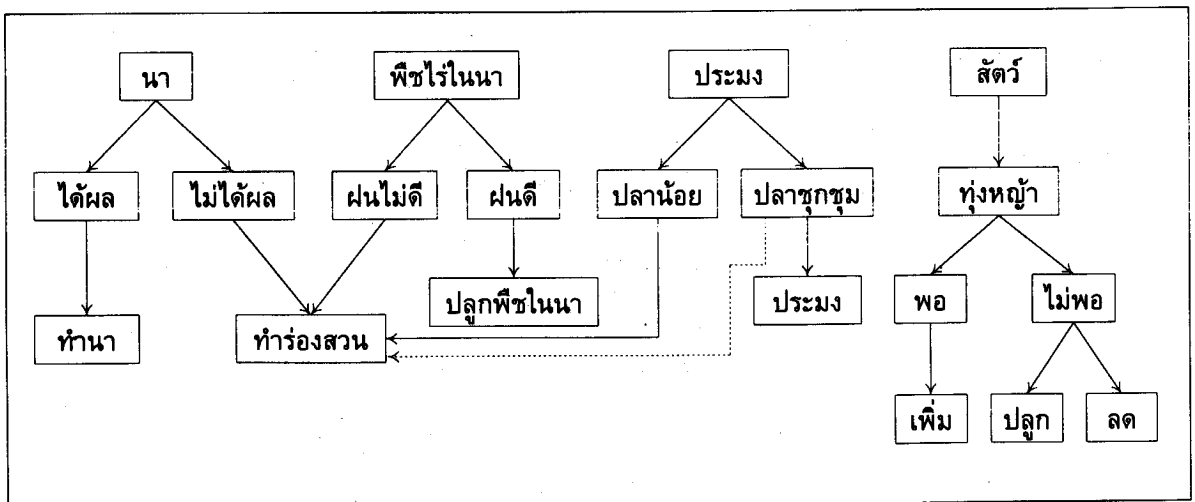
อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังมีปัญหาการผลิตอยู่ โดยเฉพาะปัญหาหลักของพื้นที่และปัญหาจากการใช้เทคโนโลยีการผลิต

5.1 น้ำ

เนื่องจากต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการปลูกพืชเมื่อเกิดฝนแปรปรวนจะทำให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิต โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมทำความเสียหายต่อนาข้าวและร่องสวน นอกจากนั้นการปลูกพืชในนาหลังข้าวจะได้รับความเสียหายจากฝนตกในช่วงที่ไม่เหมาะสมกับพืช เช่น ฝนตกหนักช่วงเริ่มปลูกใหม่ หรือฝนทิ้งช่วงในช่วงพืชต้องการน้ำ การแก้ปัญหาของเกษตรกรจึงอาศัยประสบการณ์ในการกำหนดช่วงปลูกพืชให้เหมาะสม เพื่อลดความเสียหายให้น้อยลง

5.2 ราคาผลผลิตพืชในนา ก่อนข้าว ไม่นแน่นอน ยังไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อขายผลผลิต

5.3 ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ การระบาดของโรคแมลงศัตรูพืช แหล่งอาหารมีจำกัด และจำนวนสัตว์น้ำลดลง

การพัฒนาระบบเกษตรกรรม หมู่ที่ 6, 9

ตารางเปรียบเทียบการพัฒนาชุมชน

เหตุการณ์	ม.10 ลำป่า	ม.6/9 ลำป่า
1. อายุชุมชน	70 ปี	85 ปี
2. ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน แหล่งทำกิน	อพยพมาจากที่อื่นเพื่อหา แหล่งทำกิน	ขยายพื้นที่ทำกิน
3. อาชีพก่อนย้ายถิ่นฐาน	ทำนา -> ประมง	ทำนา -> พืชผัก -> สัตว์ -> ประมง
4. ลำดับกิจกรรมเริ่มต้น	บุกเบิกพื้นที่ -> ตั้งบ้านเรือน -> หาปลา -> ทำนา -> เลี้ยงสัตว์ ทำนา	บุกเบิกพื้นที่ -> เลี้ยงโค -> ตั้งบ้าน เรือน -> ปลูกผัก -> หาปลา ->
5. กิจกรรมหลักชุมชน หลังบ้าน	ทำนา เลี้ยงโค ประมง ไม้ผล ประมง	ทำนา ปลูกพืชในนา เลี้ยงโคเนื้อ
6. การพัฒนากิจกรรมและ ระบบเกษตรกรรม	ชุดร่องสวนปลูก ไม้ผล ปลูก อ้อย เลี้ยงปลา	เลี้ยงโคนม พัฒนาพันธุ์พืช ชุดร่องสวน ปลูกอ้อย
7. ปัญหา	น้ำท่วม	น้ำท่วม
ความต้องการพัฒนา /แก้ไข	การปลูกข้าว ราคาผลผลิต แหล่ง อาหารสัตว์ ผลผลิตการประมง	ปรับปรุงพันธุ์พืช นำใช้ปลูกพืช วิธีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ราคา ผลผลิต แหล่งอาหารสัตว์ ผลผลิต การประมง

สรุป

จากข้อมูลลักษณะวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนทั้ง 2 กลุ่ม ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ติดกัน แต่มีความแตกต่างในการดำเนินกิจกรรมค่อนข้างมาก ทั้งนี้ปัจจัยที่สำคัญคือ ลักษณะพื้นฐานเดิมของชุมชนมีผลต่อการเลือกกิจกรรมในการตั้งชุมชนใหม่ ลักษณะกิจกรรมและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเดิมจะมีผลต่อการพัฒนา และการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ โดยเป้าหมายหลักในการผลิตและการดำเนินชีวิตจะมีผลต่อแรงจูงใจในการแก้ปัญหาและการพัฒนากิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ลักษณะจำเพาะและข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานทางกายภาพ ยังเป็นข้อจำกัดที่ต้องให้เลือกทางเลือกการผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่นักวิจัย/พัฒนา จำเป็นที่จะต้องศึกษาในเบื้องต้น เพื่อให้กระบวนการพัฒนาระบบเกษตรกรรมดำเนินไปได้ดียิ่งขึ้น

○○○○○○○○○○○○